

ახალი მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის კონტურები და შესაძლებლობები საქართველოს ეკონომიკის განვითარებისთვის

ელგუჯა მექვაბიშვილი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი, ეკონ. მეცნ. დოქტორი

შესავალი

ჩვენ თვალწინ მიმდინარეობს ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბება, რომლის ორგანული შემადგენელია მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგი.

ამჟამინდელი მსოფლიო წესრიგი, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ჩამოყალიბდა, განვლილი პერიოდის განმავლობაში არსებით სახეცვლილებას განიცდიდა. თავდაპირველად ის არსებობდა ორი დაპირისპირებული სისტემის – მსოფლიო კაპიტალისმის და საბჭოური ტიპის მსოფლიო სოციალიზმის თანაარსებობის ფორმით, რაც არ იყო ერთგვაროვანი: „ცივი ომის ეპოქის“ პერიოდს ცვლიდა ურთიერთობის შედარებით „დათბობის“ წლები. საბოლოოდ, ეს ყველაფერი იმით დამთავრდა, რომ „მსოფლიო სოციალისტური სისტემა“ დაინგრა, ისტორიის კუთვნილება გახდა და დამყარდა ერთპოლუსიანი მსოფლიო წესრიგი აშშ-ის პოლიტიკური, სამხედრო და ეკონომიკური ჰეგემონიით.

სსრ კავშირის და „მსოფლიო სოციალისტური სისტემის“ დაშლას ქრონოლოგიურად დაემთხვა გლობალიზაციის პროცესის დაწყება, რომელიც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენდა და ახდენს მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის ჩამოყალიბებაზე. ამჟამად გლობალიზაცია იმყოფება ფაზაში, რომელსაც მკვლევარები უწოდებენ „კონფრონტაციულ გლობალიზაციას.“ მის შინაარსს განსაზღვრავს დაპირისპირება ტრანსოკეანური და ტრანსკონტინენტური გლობალიზაციის მოდელებს შორის. ეს დაპირისპირება არის მნიშვნელოვანი გამოწვევა და ამასთანავე შანსი ისეთი მცირე ქვეყნებისათვის, როგორიც საქართველოა. იმისთვის, რომ საქართველომ ადეკვატურად უპასუხოს გამოწვევებს, მაქსიმალურად აიცილოს თავიდან საფრთხეები და წონადი სარგებელი მიიღოს ახალი მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგით შექმნილი რეალობიდან, აუცილებელია სწორი გეოეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც ახალ იდეებს, არასტანდარტულ მიდგომებს და გაბედულ გადანაცვლებებს დაეფუძნება.

ტრანსოკეანური და ტრანსკონტინენტური გლობალიზაციის რაობის შესახებ

ისტორიის მკვლევარების აზრით, კაცობრიობის ისტორია ხუთიათას წელს ითვლის, თუმცა პერიოდიზაციას ექვემდებარება ბოლო სამი ათასწლეული. გამოიყოფა სამი პერიოდი: ძველი ანუ არქაული – ძველი წელთაღრიცხვის 3000-1000 წლები; მეორე – კლასიკური ანუ 1000 წელი ძვ. წ. აღ-იდან 1000 წელი ახალ წელთაღრიცხვამდე და მესამე ანუ თანამედროვე – ახალი წელთაღრიცხვის 1000 წლიდან დღეის ჩათვლით.

სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში სადისკუსიოა გლობალიზაციის დაწყების დრო. ზოგიერთი მკვლევარი გლობალიზაციას უძველეს ფენომენად მიიჩნევს და მეფე დარიოსის, ალექსანდრე მაკედონელის, რომის იმპერიებს გლობალიზაციის ნიმუშებად წარმოგვიდგენს.

ჩვენ არ ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას და ვთვლით, რომ გლობალიზაცია თანამედროვე მოვლენაა და მისი დაწყება გასული საუკუნის 80-90-იანი წლების მიჯნას უკავშირდება. მანამდე არსებულ პროცესებს, რომლებიც, ერთი შეხედვით, ძალიან ნააგავს თანამედროვე გლობალიზაციას, ვუწოდებთ გლობალიზაციის არქეტიპებს.

გლობალიზაცია, რომლის ქვაკუთხედი ეკონომიკის გლობალიზაციაა, მომზადებული იყო კაცობრიობის განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული პროცესით. მის უშუალო წინაპირობას წარმოადგენდა წარმოებისა და კაპიტალის ინტერნაციონალიზაცია, რომელიც განსაკუთრებით მაღალი ინტენსივობით წარიმართა XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე აშშ-ში. „ინტერნაციონალურის“ ანუ „საერთაშორისო“-ს ცნება ლიტერატურაში დაამკვიდრა ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ე. ბენტამმა XVIII ს-ის ბოლოს და ის კარგად შეესაბამებოდა იმ ეპოქის სულს. კერძოდ, ეს იყო ერი-სახელმწიფოების ეპოქა და „საერთაშორისო“-ს ცნება გამოხატავდა სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობებს. როგორც პროფ. ზ. დავითაშვილი აღნიშნავს: „სახელმწიფოები იმ დროს საერთაშორისო ურთიერთობების ერთადერთი სუბიექტები იყვნენ“ (დავითაშვილი ზ. 2003).

გლობალიზაციის დაწყება კანონზომიერი იყო, ვინაიდან მას განაპირობებდა ინდუსტრიულად განვითარებულ და პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში, პირველ რიგში აშშ-ში წარმოების ტექნოლოგიურ საფუძველში და ეკონომიკის ფუნქციონირების მექანიზმში განხორციელებული რევოლუციური შინაარსის ძვრები.

კაცობრიობის ისტორიაში ტექნოლოგიური რევოლუციების ფაზებს განსაზღვრავდა ტექნოლოგიური პარადიგმის ცვლილება, რომელიც ასეთი თანმიმდევრობით განხორციელდა: წყლის ბორბალი---(ორთქლის ძრავა---(ელექტრობა---(მასობრივი წარმოების ტექნოლოგიები (XX საუკუნის 50-60-იანი წლები) -----> საინფორმაციო – სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიები (1990-იანი წლების დასაწყისიდან). თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებამ შეცვალა „სივრცის“ და „დროის“ ცნებები. დრო თითქოს „აჩქარდა“, სამყარო კი „შეიკუმშა“ („დაპატარავდა“). წარმოიშვა გლობალური ეკონომიკის ფენომენი, რაც წარმოადგენს არა „ეროვნული ეკონომიკების“ მექანიკურ ერთობლიობას, არამედ რეალური დროის რეჟიმში, პლანეტარული მასშტაბით ფუნქციონირებად ერთიან სისტემას.

ეკონომიკის ფუნქციონირების რეჟიმის შეცვლას (პარადიგმულ ცვლილებას) გასული საუკუნის 80-90-იანი წლების მიჯნაზე წინ უძღოდა რთული პროცესები, რომლებიც მსოფლიო ეკონომიკაში 1970-იანი წლებიდან დაიწყო და 1980-იან წლებშიც გაგრძელდა. „ენერგეტიკულმა (სანავთობო) კრიზისმა“ წარმოქმნა მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, რომელზედაც რეაქციას წარმოადგენდა:

პირველი, ეკონომიკური პარადიგმის შეცვლა ანუ ერთობლივი მოთხოვნის სტიმულირების კეინზიანური მოდელიდან ერთობლივი მიწოდების სტიმულირების ნეოკლასიკურ მოდელზე (Suplay-side-economics) გადასვლა;

მეორე, ეკონომიკურ ანალიზში გლობალიზაციის ფაქტორის ჩართვა, ანუ იმის მტკიცება, რომ ეროვნული ბაზრების გლობალური ბაზრებით ჩანაცვლება: ა) ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარების ბ) რეგიონებსა და სახელმწიფოებს შორის ეკონომიკური უთანაბრობის და გ) მოსახლეობის სხვადასხვა კატეგორიის შემოსავლებში, სიმდიდრეში უთანასწორობის დაძლევის, უფრო მაღალი ხარისხის, სოციალური სამართლიანობის მიღწევის გადამწყვეტი ფაქტორია. გლობალიზაციის დაწყებიდან განვლილმა სამ ათეულზე მეტმა წელმა აჩვენა, რომ ვერც ერთი ამ ამოცანის წარმატებით გადაჭრა ვერ მოხერხდა. პირიქით ზოგიერთი პრობლემა გამწვავდა და ძველ პრობლემებს ახალი დაემატა (მექევაბიშვილი, 2018). ამჟამად გლობალიზაცია შევიდა ფაზაში, რომელსაც აკად. ვ. პაპავა კონფრონტაციულ გლობალიზაციას უწოდებს (პაპავა, 2022). მისი შინაარსი სხვადასხვაგვარად შეიძლება იქნეს ინტერპრეტირებული. ჩვენი აზრით, კონფრონტაციულ გლობალიზაციას განსაზღვრავს წინააღმდეგობების გამწვავება გლობალიზაციის ტრანსკონტინენტურ და ტრანსოკეანურ მოდელებს შორის.

ისტორიული თვალსაზრისით, პირველად წარმოიშვა ტრანსკონტინენტური გლობალიზაციის არქეტიპი, რომლის კლასიკურ ნიმუშად შეიძლება მივიჩნიოთ XIII საუკუნეში მონღოლთა „ოქროს ურდო“, ჩინგიზ ხანის მეთაურობით. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ „ჩინგიზ ხანი“ მონღოლურად „მსოფლიო მბრძანებელს“ ნიშნავს. ხანგრძლივი დაპყრობითი ომების გზით მონღოლებმა შექმნეს უზარმაზარი იმპერია, რომელიც მოიცავდა სხვადასხვა წარმომავლობის, კულტურისა და ისტორიის მქონე ხალხს. ის გადაჭიმული იყო ევრაზიულ სივრცეზე, სადაც ცხოვრობდა იმდროინდელი მსოფლიო მოსახლეობის დაახლოებით 40%. მონღოლთა იმპერიის დაცემით, ფაქტობრივად, დასრულდა შიდაკონტინენტურ სივრცეში ხალხთა გლობალური ორგანიზაცია (მექვაბიშვილი, 2009). გაივლის თითქმის საუკუნენახევარი და დაიწყება გლობალიზაციის ახალი არქეტიპი ტრანსოკეანური გლობალიზაციის სახით. მისი ჩამოყალიბება თავიდან ხდებოდა ისეთი ძლიერი საზღვაო სახელმწიფოების გარშემო, როგორებიც იყვნენ პორტუგალია, ესპანეთი, ნიდერლანდები და, რა თქმა უნდა, დიდი ბრიტანეთი. XIX საუკუნეში მათ დაემატა საფრანგეთი და გერმანია. XX საუკუნის დასაწყისიდან ჰეგემონი გახდა აშშ.

ამჟამად გაბატონებულ (მეინსტრიმულ) ტრანსოკეანურ (ტრანსატლანტიკურ) მოდელში აშშ-ის როლი განსაკუთრებულია, რაც რამდენიმე გარემოებაში ვლინდება:

- ა) აშშ არის გლობალიზაციის მთავარი ლოკომოტივი და ბირთვი;
- ბ) ეკონომიკის გლობალიზაცია მიმდინარეობს ორთოდოქსულ-ნეოლიბერალური მოდელის შესაბამისად, რომელსაც ეკონომიკის (ბიზნესის) ორგანიზაციის ამერიკული მოდელი უდევს საფუძვლად;
- გ) ეკონომიკის გლობალიზაციიდან ყველაზე მეტ სარგებელს აშშ იღებს, რაც უზრუნველყოფს მისი ეკონომიკური და სამხედრო ძლიერების ზრდას, პოლიტიკური გავლენის სფეროს გაფართოებას.

დღეს აშშ ტრადიციული გაგებით „ერი სახელმწიფო“ აღარ არის, არამედ რაღაც ახალი ფენომენი – ქვეყანა სისტემაა, რომლისთვისაც პრიორიტეტულია არა იმდენად საკუთარი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული საზღვრები, რამდენადაც მის გარეთ არსებული სივრცეები, რომლებსაც ის განიხილავს საკუთარი სასიცოცხლო ინტერესების ზონად და ეს უკანასკნელი მთელ ჩვენს პლანეტას მოიცავს.

თანამედროვე გლობალური ეკონომიკა შეიძლება წარმოვიდგინოთ იერარქიული დონეების მქონე პირამიდის სახით. მის მწვერვალზე დგას აშშ თავისი ინფორმაციული საზოგადოებით და ე.წ. „ახალი ეკონომიკით“, რომელიც მოიცავს ცოდნის წარმოებას, ინფორმაციის დამუშავება – გავრცელებას, მაღალი ტექნოლოგიების შექმნიდან და მათი რეალიზაციიდან უზარმაზარი შემოსავლების მიღებას. ამ თვალსაზრისით, აშშ მსოფლიოში უპირობო ლიდერია და დაახლოებით 20-30 წლით უსწრებს დანარჩენ ქვეყნებს*. თუმცა, დღეს აშშ-ის ტექნოლოგიური უპირატესობა უკვე აღარ არის ისეთი უპირობო, როგორც ეს ბოლო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე იყო, რაზეც ამ ქვეყნის ცნობილი ადამიანებიც წერენ. ასე მაგალითად, მსოფლიო და აშშ დიპლომატიის „პატრიარქად“ წოდებული ზბ. ბუჟინსკი სამხედრო და უშიშროების სფეროებში ხარჯების გიგანტურ ზრდას აშშ-ს ეკონომიკისთვის დიდ საფრთხედ მიიჩნევს და წერს, რომ უმჯობესი იქნებოდა ეს სახსრები „განათლების სფეროს და იმ მეცნიერული კვლევების დაფინანსების გაზრდას მოხმარებოდა, რომელზედაც შორეულ პერსპექტივაში ამერიკის, როგორც მსოფლიო ლიდერი სახელმწიფოს სტატუსის შენარჩუნებაა დამოკიდებული“ (ბუჟინსკი ზბ. 2005).

* ცნობილი ფუტუროლოგი ელვინ ტოფლერი საყვედურობდა ევროკავშირის ხელმძღვანელობას იმის გამო, რომ სათანადო ყურადღებას არ უთმობდნენ მეცნიერებას, ინფორმატიკას და უახლეს ტექნოლოგიებს, რაც მეცნიერის აზრით, იწვევდა ევროპის ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის გაზრდას აშშ-ისგან (Toffler A. 2006).

„შორეული პერსპექტივა“, რომლის შესახებაც წერდა ბუეზინსკი, არც თუ ისე შორეული აღმოჩნდა. უკვე დღეს, ჩვენ თვალწინ ამერიკის მსოფლიო ლიდერობა და Pax-Americana-ს დოქტრინის მიხედვით წარმართული მეინსტრიმული ტრანსოკეანური გლობალიზაციის მოდელი სერიოზულ კონკურენციას განიცდის ტრანსკონტინენტური გლობალიზაციის მხრიდან, რომელსაც ჩინეთი უდგას სათავეში. ვიდრე მსჯელობას გავაგრძელებთ, ერთ, ჩვენი აზრით, საინტერესო ფაქტზე გვსურს ყურადღების გამახვილება. ტრანსოკეანური ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ, საზღვაო გლობალიზაციის პირველი არქეტიპი ჩინეთს ეკუთვნის. ჯერ კიდევ X-XI საუკუნეებში, რომელიც „ჩინეთის ოქროს ხანად“ მოიხსენიება ლიტერატურაში, ჩინელები აგებდნენ გემებს, რომლებიც სიდიდით 10-12-ჯერ აღემატებოდა კოლუმბის გემებს, რომლითაც მან ამერიკის კონტინენტს მიაღწია. ამ გემებით ისინი ჩინეთისგან საკმაოდ დაშორებულ ტერიტორიაზე ახორციელებდნენ საგარეო ექსპანსიას. რაღაც გარკვეულ მომენტში ჩინელებმა ხელი აიღეს ამ პოლიტიკაზე და გემები დაწვეს. ამგვარი გადაწყვეტილების ზუსტი მიზეზი უცნობია, თუმცა ამის შესახებ ბევრი ვერსია არსებობს.

თუ შორეული წარსულიდან თანამედროვეობაში გადმოვინაცვლებთ, დავინახავთ, რომ გლობალიზაციის ორი მოდელის დაპირისპირების გამოვლინება დღეს აშშ-ისა და ჩინეთის დაპირისპირებაა, რაც ერთპოლუსიანი მსოფლიო წესრიგის ორპოლუსიან წესრიგად ტრანსფორმირების დაწყების მიმანიშნებელია.

ტრანსოკეანური („ვესტერნული“, „ამერიკანიზებული“) გლობალიზაციის ეპოქის დასის კონტურები ამკარად იკვეთება, თუმცა ეს სრულიად არ ნიშნავს გლობალიზაციის დასასრულს და როგორც ამერიკელი მკვლევარი ჯ. ს. ნაი, ჩვენი აზრით, სამართლიანად შენიშნავს: „გლობალიზაცია არ დასრულებულა. უბრალოდ ის ისეთი აღარაა, როგორიც ჩვენ გვსურს“ (Nye J.S. 2023).

ტრანსკონტინენტური გლობალიზაციის მთავარი აქტორი და წარმმართველი სუბიექტი ჩინეთია. 2023 წლის სექტემბერში ჩინეთში გამოქვეყნებულ დოკუმენტში – „გლობალიზაციური ცივილიზაციური ინიციატივა“ ჩამოყალიბებულია მეინსტრიმული ამერიკული გლობალიზაციის მოდელის ალტერნატიული მსოფლიო წესრიგის სამი ფუნდამენტური პრინციპი:

- უარი უნივერსალურ ფასეულობებს;
- ბალანსი მსოფლიოს წამყვან სახელმწიფოთა ინტერესებს შორის;
- უფრო უსაფრთხო და სტაბილური მსოფლიო.

ამ გლობალური მიდგომის კონტექსტშია „სარტყლისა და გზის“ ჩინური მეგაპროექტი, რომლის განხორციელება უკვე დაიწყო და ითვალისწინებს აზიის, ევროპის და აფრიკის კონტინენტების სატრანსპორტო გზით ერთმანეთთან მჭიდრო დაკავშირებას. უნდა აღინიშნოს, რომ 2024 წელს ამ პროექტში უკვე 150 ქვეყანა იყო ჩართული, სადაც ცხოვრობდა მსოფლიო მოსახლეობის დაახლოებით ორი მესამედი. აღნიშნული მეგაპროექტის შემადგენელი ნაწილია „ახალი აბრეშუმის გზა“ თავისი „შუა დერეფნის“ მონაკვეთებით, რომელიც საქართველოზე გაივლის.

კონტინენტური გლობალიზაციის ქმედით ინსტრუმენტად უნდა იქნეს განხილული BRICS-ის გაერთიანება, რომელიც იმთავითვე ჩაფიქრებული იყო როგორც აშშ-სთან გლობალურ კონკურენციაში „აღმოსავლეთისა“ და „სამხრეთის“ ქვეყნების ძალისხმევის კოორდინაციის საშუალება. BRICS-ში, რომელიც 2009 წელს დაარსდა, ამჟამად ცხოვრობს მსოფლიო მოსახლეობის 40%-ზე მეტი. გაერთიანებაში შემავალი ქვეყნები აწარმოებენ გლობალური მსპ-ის 31,5%-ს (2022 წ.). ბოლო ათი წლის განმავლობაში ეს მაჩვენებელი 10%-ით გაიზარდა, მაშინ, როცა G7-ის წილი 20%-ით ანუ 50%-იდან 30%-მდე შემცირდა. ზრდა ძირითადად მიღწეული იყო ჩინეთის ხარჯზე, რომლის წილი გაერთიანების მსპ-ის 70%-ია.

„ბლუმბერგის“ თანახმად, 2028 წლისთვის BRICS-ის წილი გლობალურ ეკონომიკაში 35%, ხოლო „დიდი შვიდეულის“ – 27,8% იქნება (Torsten Poliet, 2023). BRICS-ის გაფართოება მუდმივად მიმდინარეობს. სულ ახლახან მასში გაწევრიანების სურვილი დააფიქსირეს თურქეთმა და

აზერბაიჯანმა. იმის მიუხედავად, რომ BRICS ჯერ-ჯერობით არ წარმოადგენს ისეთი მყარი სტრუქტურის მქონე გაერთიანებას, როგორიც, მაგალითად ევროკავშირია, BRICS-ის წევრებმა უკვე შექმნეს განვითარების ბანკი, რომელიც საერთაშორისო სავალუტო ფონდის და მსოფლიო ბანკის ალტერნატივად მოიაზრება. არსებობს გადაწყვეტილება საერთო სავალუტო სარეზერვო ფონდის – ე.წ. „ოქროს კალათის“ და ახალი საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციის „BRICS-ის ბანკის“ შექმნის შესახებ, რომელიც გაერთიანებაში შემავალი ქვეყნების ცენტრალური ბანკების ოქროს დეპოზიტებს დაეფუძნება.

ყოველი აღნიშნული ადასტურებს ამ გაერთიანების მნიშვნელოვან პერსპექტულობას საშუალო და გრძელვადიან პერიოდებში.

საქართველო ტრანსკონტინენტური და ტრანსოკეანური გლობალიზაციის გზაჯვარედინზე

ტრანსკონტინენტური და ტრანსოკეანური გლობალიზაციის მოდელებს შორის მზარდი კონკურენცია იმაში გამოიხატება, რომ ერთი მხრივ, ჩინეთი ცდილობს კონტროლი დაანესოს საზღვაო გადაზიდვების მარშრუტებზე. ამ მიზნით, მან ბოლო ათი წლის განმავლობაში მოახერხა 50 სახელმწიფოში, მათ შორის ევროპის ქვეყნებში – გერმანიაში, დიდ ბრიტანეთში, ჰოლანდიაში, ბელგიაში, პორტუგალიაში, პოლონეთში, 100-მდე ნავსადგურის შეძენა. მის მფლობელობაშია, ევროპაში უდიდესი, როტერდამის ნავსადგურის 30%, ანტვერპენის ნავსადგურის 20%, ჰამბურგის უდიდესი საკონტინენტო ტერმინალის საკონტროლო პაკეტი, ლისაბონის ნავსადგური და პირეოსის ნავსადგურის 51%. მეორე მხრივ, ის ცდილობს ტრანსკონტინენტურ გლობალიზაციაში აქტიურად ჩართვას. ამ მიზნით მან დაიწყო ახალი „დიდი აბრეშუმის გზის“ ალტერნატიული მარშრუტის – „ინდოეთი, შუა აღმოსავლეთი-ევროპა ეკონომიკური დერეფანი“ პროექტის მომზადება. ეს მარშრუტი გვერდს უვლის საქართველოს და თურქეთს.

საქართველოს, თავისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, აქვს დიდი შესაძლებლობა აქტიურად ჩაერთოს ტრანსკონტინენტურ გლობალიზაციაში. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია შუა დერეფნის პროექტი, რომელიც გულისხმობს ჩინეთისა და ცენტრალური აზიის მჭიდრო ეკონომიკური კავშირის დამყარებას ევროპასთან, საქართველოს გავლით. ეს პროექტი წარმატებით, რომ რეალიზდეს, სულ მცირე, ორი უმნიშვნელოვანესი პირობაა აუცილებელი. პირველი დაკავშირებულია პროექტში ეფექტიანად ჩართვისთვის საქართველოს მზადყოფნასთან. კერძოდ:

- საქართველომ უნდა მოახერხოს წარმოადგენდეს არა მხოლოდ სატრანსპორტო და ენერგეტიკული დერეფნის ნაწილს, არამედ ეკონომიკურ დერეფანსაც. ეს გულისხმობს საქართველოზე გამავალი ტვირთების გადამუშავებას პორტების მიმდებარე ტერიტორიებზე იმ გამოცდილების გათვალისწინებით, რომელიც შანხაის, დუბაის, როტერდამის და სხვა პორტებს გააჩნია.
- გვჭირდება სათანადო ინფრასტრუქტურის და სატერმინალო ქსელის გამართვა, რომელიც დღეის მდგომარეობით ძალიან შორსაა საერთაშორისო სტანდარტებთან;
- აუცილებელია საქართველო აქტიურად ჩაერთოს დერეფნის ყველა მონაწილე ქვეყანას შორის ტვირთების გამტარუნარიანობის სინქრონიზაციი პროცესში;
- პრიორიტეტულია შუა დერეფნის გაციფრულების საკითხი, ვინაიდან ნებისმიერი მსგავსი გლობალური პროექტი დღეს უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სწრაფი და უსწრაფესი ინტერნეტმომსახურებით;
- მეტად მნიშვნელოვანია ტრანზიტის მთელი მარშრუტისთვის, ერთი მხრივ, პრეფერენციული ტარიფების შემუშავება და, მეორე მხრივ, გადაზიდვების ტარიფების უნიფიცირება;

- საშური საქმეა გადაზიდვების სხვადასხვა ტიპზე მორგებული იურიდიული ჩარჩო-სტანდარტების შემუშავება;
- უნდა შეიქმნას რისკის დაზღვევის ერთიანი ეფექტიანი სისტემა იმის გათვალისწინებით, რომ სატრანზიტო აქტივობებს, როგორც წესი, თან ახლავს მაღალი
- ხარისხის რისკი, რის გამოც ტვირთები სწორად უნდა იქნეს დაზღვეული და მართული, რაც ამ ტიპის ბიზნესს ჩამოუყალიბებს სტაბილურობის განცდას.
- აუცილებელია ბიუროკრატიული ბარიერების დაძლევა და გადაზიდვის ბიზნესისთვის მაქსიმალურად ხელსაყრელი გარემოს შექმნა.
- მეტად მნიშვნელოვანია პირობების მომზადება საქართველოს ენერგეტიკულ ჰაბად გადასაქცევად. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქვეყანა იქნება არამხოლოდ ენერგომომცველების გამტარებელი, არამედ თვითონაც აგენერირებს ენერგიას, უპირველეს ყოვლისა, ეკოლოგიურად სუფთა განახლებადი ენერგიის წარმოების გზით. ეს უკანასკნელი უაღრესად აქტუალურია „ევროპის მწვანე შეთანხმების პროგრამის“ კონტექსტით, რომელიც ითვალისწინებს ევროპის გადაქცევას ნახშირბადნიტრალურ პირველ კონტინენტად. უკვე 2030 წლისთვის ევროკავშირში მოხმარებული მთელი ენერგიის 45% მიღებული უნდა იქნეს განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან.
- საქართველო, როგორც ცნობილია, არ გამოირჩევა წიაღისეული სათბობის მდიდარი მარაგებით. ამიტომ განახლებადი ენერგიის გენერაცია საექსპორტო შემოსავლების ზრდის და ენერგეტიკული უსაფრთხოების ამაღლების მნიშვნელოვანი პირობაა.
- განსაკუთრებით აქტუალურია ჩვენ გეოგრაფიულ მდებარეობაზე მორგებული გეოეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც მაქსიმალურად იქნება დივერსიფიცირებული და გაითვალისწინებს, როგორც ეკონომიკური სარგებლის მიღებას, ისე მყარი უსაფრთხოების გარანტიების შექმნას.

ფაქტორთა მეორე ჯგუფს გლობალური მოთამაშეების ინტერესთა დიალექტიკა განსაზღვრავს. შუა დერეფნის ამოქმედებით დღეს დაინტერესებული არიან ჩინეთი, ინდოეთი, ირანი, ცენტრალური აზიის ქვეყნები, აზერბაიჯანი და, რა თქმა უნდა, საქართველო. ვის ინტერესებში არ შედის შუა დერეფნის პროექტი? პირველ რიგში რუსეთის, რომელიც ამ მარშრუტს ჩრდილოეთის მარშრუტის კონკურენტად მიიჩნევს და შესაბამისად ყველაფერს მოიმოქმედებს მის საწინააღმდეგოდ. არ მოერიდება ჩვენ ქვეყანაში პოლიტიკური დესტაბილიზაციის შექმნის მცდელობასაც კი. შუა დერეფანი არც აშშ-ის ინტერესებშია, რომელიც ტრანსოკეანური გლობალიზაციის წარმმართველია და აკონტროლებს ყველა მნიშვნელოვანი საზღვაო გადაზიდვის მარშრუტს. შესაბამისად, ის კონტინენტურ სამხრეთ მარშრუტს კონკურენტად აღიქვამს. ამ პრობლემის გადაწყვეტის გასაღები, ჩვენი აზრით, ინტერესთა დაბალანსებაშია. კერძოდ, **უნდა მოხერხდეს ევროატლანტიკური სივრცის ინდოეთისა და წყნარი ოკეანის აუზის ქვეყნებთან, არამხოლოდ საზღვაო, არამედ სახმელეთო გზით დაკავშირება და ამ მიზნით შუა დერეფნის გამოყენება. ამ შემთხვევაში აშშ ჩართული აღმოჩნდება ტრანსკონტინენტურ გლობალიზაციაში და პოზიტიური ინტერესი გაუჩნდება შუა დერეფნის პროექტის მიმართ.** ამ თვალსაზრისით საინტერესოდ მიგვაჩნია რუსული წარმომოშობის ამერიკელი ანალიტიკოსის ნიკოლას გვოზდევის მოსაზრებები: „საქართველო უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია, თუკი გსურთ, რომ „დასავლეთის დაკავშირების სტრატეგია“ რეალობად იქცეს“, აღნიშნავს იგი. ვინაიდან „საქართველო აღმოსავლეთისა და დასავლეთის დამაკავშირებელი რგოლია“, გვოზდევის აზრით „გამართულად ფუნქციონირებადი საქართველო დასავლეთის ბიზნესინტერესებში უნდა შედიოდეს“ (გვოზდევი, 2023). ინტერესთა დაბალანსების პერსპექტიულ მიმართულებად მიგვაჩნია „სამხრეთ-ჩრდილოეთის დერეფნის“ იდეა, რომლის ხორცშესხმის პროცესი უკვე დაიწყო. კერძოდ, ინდოეთმა და ირანმა ხელი მოაწერეს შეთანხმებას, რომელიც ითვალისწინებს ინდოეთის ინვესტიციებით ირანის ტერიტორიაზე ჩაბაჰარის პორტის მშენებლობას, საიდანაც

ტვირთები იმოდრავებს ევროპისკენ და რუსეთისკენ საქართველოს გავლით. ეს არის „სამხრეთ – ჩრდილოეთის გზა (INSTC)“ ინდოეთის, ირანის, პაკისტანის, რიგი არაბული ქვეყნების მონაწილეობით, რუსეთისკენ და ევროპისკენ. ამრიგად, პერსპექტივაში შესაძლებელია ახალი გლობალური კონსტრუქციის შექმნა: აღმოსავლეთ-დასავლეთის და სამხრეთ-ჩრდილოეთის სატრანზიტო გზების გადაკვეთა საქართველოში, რაც საქართველოს „სატრანსპორტო დერეფნიდან“ გადააქცევს გაცილებით უფრო დიდი მნიშვნელობის „სატრანსპორტო გზაჯვარედინად“.

დასკვნა

ახალი მსოფლიო წესრიგი ამჟამად ყალიბდება ტრანსკონტინენტური და ტრანსოკეანური გლობალიზაციის მოდელებს შორის მწვავე კონკურენციაში. ტრანსოკეანურ გლობალიზაციაში, რომლის მთავარი სუბიექტი აშშ-ია, აქცენტი კეთდება დასავლური ფასეულობების – ლიბერალური დემოკრატიის, ადამიანის უფლებების, მულტიკულტურალიზმის, „თავისუფალი ბაზრის“ და ა.შ. – პლანეტარული მასშტაბით გავრცელებაზე და მათზე დაყრდნობით ქვეყნებს შორის ურთიერთობებზე. გლობალიზაციის ტრანსკონტინენტური (ჩინური) მოდელი აქცენტს აკეთებს ეკონომიკურ თანამშრომლობასა და მასში მონაწილე მხარეების მაქსიმალური ეკონომიკური სარგებლის მიღებაზე, ეროვნული ფასეულობების და თვითმყოფადობის შენარჩუნების პირობებში. მაშასადამე, ჩვენ ფაქტობრივად საქმე გვაქვს დასავლურ წესებსა და ფასეულობებზე დაფუძნებული წესრიგის, ალტერნატიული საერთაშორისო წესრიგით ჩანაცვლების მცდელობასთან. ამ ბოლო პერიოდში წინააღმდეგობრივ მოვლენათა განვითარების ლოგიკა ორ პერსპექტივას აჩენს: სამხრეთ კავკასია შესაძლებელია იქცეს, როგორც ტრანსკონტინენტური და ტრანსოკეანური გლობალიზაციის დაპირისპირების ეპიცენტრად, ასევე მათი გადაკვეთის არეალად, რამაც შესაძლებელია ხელი შეუწყოს სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ურთიერთხელსაყრელი თანამშრომლობის ოაზისად ჩამოყალიბებას. შექმნილ რეალობაში საქართველოს გეოსტრატეგიული პოლიტიკა მაქსიმალურად პრაგმატული და რაციონალური უნდა იყოს, რაც გულისხმობს მოსალოდნელი სახიფათო დაპირისპირებებიდან მაქსიმალურ დისტანცირებას და ურთიერთხელსაყრელი თანამშრომლობის ნებისმიერ პროექტში აქტიურ ჩართულობას.

ჩვენი აზრით, სწორედ ამ გზითაა შესაძლებელი ქვეყნის სწრაფი ეკონომიკური განვითარება და ეროვნულ – სახელმწიფოებრივი უსაფრთხოების დაცვა კონფრონტაციული გლობალიზაციის პირობებში.

ლიტერატურა

1. დავითაშვილი ზ. (2003). ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია
2. პაპავა ვ. (2022). პანდემია, ომი და ეკონომიკური სანქციები: ტურბულენტურიდან კონფრონტაციულ გლობალიზაციამდე alioni21.ge/pandemia-omi-da-ekonokikuri-sanqciebi
3. მექვაბიშვილი ე. (2009). ეკონომიკის გლობალიზაცია: მიმართულებები, გამოწვევები, პერსპექტივები. თბ.: „ინოვაცია“
4. Toffler A. (2006). *Revolutionary Wealth*. Knopf.
5. ბჟეზინსკი ზბ. (2005). ინტერვიუ გაზეთ „ლოს-ანჯელეს ტაიმსს“
6. Nye J.S. (2023). Конец глобализации? <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1>
7. Torsten Poliet (2003). The BRICS Currency Project Risk<=>Up Speed Analysis-eurasiview.com/18072023-the-brics-currency-project-poks-up-speed-analysis.

CONTOURS AND OPPORTUNITIES OF THE NEW WORLD ECONOMIC ORDER FOR THE DEVELOPMENT OF GEORGIA'S ECONOMY

Elguja Mekvabishvili

Professor at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

Currently, the formation of a new world economic order is rapidly underway, defined by competition between transoceanic and transcontinental globalization models. This competition is primarily evident in the global confrontation between the United States and China. The unipolar world economic order, with the United States as its main actor, is approaching its end. In the foreseeable future, it is likely to be replaced by a bipolar or multipolar global economy.

Georgia must identify its role in these processes based on its own interests, which should be reflected in its active involvement in various megaprojects. This paper discusses the prospects for Georgia's economic development in terms of its participation in the transcontinental megaproject "The New Silk Road" and, specifically, the "Middle Corridor Project."